

Lukács Olga:

Pap Ferenc: Az egyházi év¹

Az egyházi év kutatása bonyolult kérdés és komplex ismereteket igényel. Az egyháztörténeti, egyházbizleti fejlődésen túl a szertartáskönyvek és ágendák, prédikációs könyvek, prédikációs és egyházzenei gyakorlat összefüggéseit és történeti változásait kell figyelembe venni. A csak egyes részterületekre koncentráló kutatás hamis eredményeket és következtetéseket eredményezhet. E komplexitásnak jeles ismerőjeként mutatja be magát *Az egyházi év* című könyvében Pap Ferenc, a Károli Gáspár Református Egyetem kiváló oktatója.

Az egyházi év című monográfia istentiszteleti életünk jelenlegi kontextusában mutatja be és vizsgálja az egyházi esztendő eredőit, gyökereit és történetét, de a tények megállapításán túl istentiszteleti életünk vágyott és tervezett megújításáért előremutató javaslatok is megfogalmazódnak benne. Pap Ferenc vállalkozása hiánypótló a maga ne-

mében, hiszen a témakörben az utóbbi évtizedekben számottevő monografikus feldolgozás tulajdonképpen nem született. Teológiánk, liturgiánk és egyházi életünk e jelentős és bonyolult, számos összefüggést feltételező szegmensével kevesen foglalkoztak mélyrehatóan.

A szerző rámutat arra, hogy a mai egyházi, gyülekezeti, liturgikus ünnepszentelést – sajnos – alapvetően meghatározza és befolyásolja az ünnep „eladhatóságának” marketinges-üzleti gyakorlata, ami együtt jár az egyre inkább korábban kezdődő ünnepi előkészülettel, szezonnyitással, reklámhadjárral, majd az ünnep „eladása” után következő hirtelen lecsengéssel, ill. kipukkanással. Ezen a szinten, ill. érdekeltségi nívón a konkrét tartalomnál sokkal fontosabb a körítés, ahogyan látjuk ezt az elmúlt években saját magunk köreiből is. Az üzleti motivációjú „ünneplés” akarva-akaratlanul átrendezte és megbontotta a nagyünnepet megelőző és követő, azaz teljesen körülölelő naptári egyensúlyt: a hosszú, programokkal és tevékenységekkel teletűzdelt adventi és talán nagyböjti időszak

1. Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2016. 746. o. ISBN 978–963–414–259–1.

után a „semmi” következik. Mindez az átlagos gyülekezet életébe is beszívárgott: sorozatban lehet hallani az adventi idő előtti karácsonyváró rendezvényekről, a mennyiségileg megnyújtott előkészületi időről, majd utána a keserű tapasztalásról, miszerint minden sikerült, csak éppen az ünnep maradt el.

Az első nagy fejezet első két alpontjának tárgyalása az egyházi év liturgikus és prédikációs gyakorlatának nemzetközi és hazai összefüggéseiből indul ki. Gazdag magyar protestáns és református örökségünk az egyetemes egyház hitének folytonosságához vezet vissza. Az egyházi év kérdését nem lehet leszűkíteni – ahogyan ez sokszor történik – a perikópák szerinti prédikálás kérdésére vagy egyszerűen azzal azonosítani, hiszen az az egyházi év jelenségének egyik vetülete és összetevője.

A második alfejezet történeti példákkal az eddigi ágendareformok egyházi évhez való viszonyulását mutatja be. A Magyarországi Református Egyházban és a Magyar Református Egyházban újból elméleti-gyakorlati liturgiai munkálatok folynak, amely munka célkitűzése – az új énekeskönyv előkészítő munkálataival karöltve – a magyar református egyház istentiszteleti életének megújítása, felfrissítése. Az egyház kultikus életének elméleti és történeti reflexiója az egyház egésze megújulásának fontos és hathatós eszköze, sőt kiindulópontja lehet.

Pap Ferenc nem kevesebbre vállalkozik, mint arra, hogy tisztázza a református egyház liturgikus évhez való viszonyulását, ünnepszentelő gyakorlatát történeti és elméleti szempontból. Az alfejezet első felében a *Reformátusok a kegyelem trónusánál* című, az istentiszteleti élet megújításáról szóló és évszázados folyamatainkba jól illeszkedő teológiai alapelvek 2004–2010 közötti előtörténetének és elkészülésének fázisait ismerteti.

Az egyházi esztendő definiálása és a liturgikus év rendszerének felvázolása a 19. század második felének előzményeire épülve javarészt 20. századi ágendareformjainkban jelentkezik.

A rendelkezésre álló források szerint a bizottsági munka célkitűzései között szerepelt az egyházi évvel kapcsolatos problémák, kérdések felvetése, tisztázása, mivel az egyházi évnek „jobban kell érvényesülnie a liturgiai szemléletünkben, mint eddig.”

Az egyházi év olyan *meder* – állítja Pap Ferenc –, amely nem tetszőleges, hanem egészen konkrét tartalmakat hordoz, ill. azokat kellene hordoznia. A kérdésfelvetés többről szól, mint a három „nagyünnep” további kontextustalan ünnepléséről, vagy arról, hogy bizonyos okoknál fogva egyes „kedvenc”, alapvetően a szentimentalizmusra okot adó időszakokat (pl. advent és karácsony) a gyakorlat szintjén továbbra is előnyben részesítsünk és megkülönböztessünk, ahogyan eddig tettük. A köztes, mintegy lógó időket pedig szabad tetszésünk szerint töltögessük meg a saját magunk által fontosnak tartott társadalmi, politikai, szubjektív hitvilágból fakadó témákkal és mondanivalókkal.

A harmadik alfejezetben a szerző az egyházi év jelenségének és értelmezésének kérdéseivel foglalkozik. A könyv ezen egysége részletesen mutatja be és tárgyalja az egyházi esztendő számunkra ismert koncepciójának és felépítésének, tagolásának, ünnepkörökének kérdését, valamint olyan történelmi tagolási lehetőségeket is ismertet, amelyek újra megjelenhetnének gondolkodásunkban és gyakorlatunkban. Az Advent első vasárnapjával kezdődő egyházi esztendő (*annus liturgicus*) kérdését a jelenleg rendelkezésre álló adatok

és elsődleges források alapján még jobban sikerült tisztázni, mint ahogyan azt a szakirodalomban megtaláljuk.

Az *egyházi év* című mű részletes történeti és elvi-definíciós alapon tagadja a *püünkösdi ünnepkör* létezését és relevanciáját. A „püünkösdi ünnepkör” meghatározása és behatárolása zavarba ejtően sokszínű és eltérő a szakirodalomban, annak eredetét pedagógiai-didaktikai és dogmatikai háromosztatúságra lehet visszavezetni. A „püünkösdi ünnepkör” megtöri az egyházi év egységét, összefüggéseit, valamint az egyházi esztendő kényyszerű átrendezéséhez vezet.

Az egyházi esztendő rendszere és egysége hangsúlyozza a megváltás művének titkát és lényegét, amely áthatja a megtestesüléstől a Szentlélek kitöltetéséig az ünnepeket, azóta pedig az egyház egész életét. A liturgikus év nem összefüggéstelen, izolált ünnepnapok halmaza, ahogyan a liturgia egyes hagyományos elemeinek jelenléte, az úrvacsora, de a vasárnapok rendszere is az egyházi év és a megváltás többszörösen összekapcsolódó rendszerét jeleníti meg.

Az ötödik alfejezet a karácsonyi ünnepkör szakaszainak, ünnepeinek ismertetésével foglalkozik. Az Advent első vasárnapjától Vízkeresztig, tágabb értelemben a vízkereszti időig tartó ünnepkör a Húsvétot előkészítő és követő időszak mintájára formálódott és azzal számos azonosságot mutat fel. Az évkezdlet kérdését e helyen újból fel kellett röviden vetni, majd a legújabb kori református kegyességben igen hangsúlyos adventi idővel, az adventi időre rakódott megannyi gondolattal és szokással foglalkozunk részletesen és kritikusan.

Pap Ferenc kiemeli, hogy a Püünkösdi és a Szentháromság ünnepe utáni szakaszt mint *se-mester ecclesiae*t többféleképpen osztották fel és számozták a liturgiátörténet évszázadaiban. A munkában többször előkerül a római katolikus egyházban 1969–1970-ben bevezetett új naptár problémája, amely a Vízkereszt és Püünkösdi ünnepe utáni időszakot az összefüggő számozással kifejezésre juttatva kvázi egységes évközi (*tempus per annum*) időként kezeli. Nem csupán az ősi, évszázadok alatt kifejlődött és megszilárdult keresztyén liturgikus naptár logikáját és belső ritmusát töri meg ez az új, művi rendszer, hanem ennek következtében igazából összeegyeztethetlenné vált a protestáns és a római katolikus naptárak rendszerének e része is, valamint egyéb ünnepáthelyezésekkel (pl. vízkereszt és áldozócsütörtök) más közös kincsünk is.

Az egyházi esztendő második felét tárgyaló részben különös hangsúllyal és részletességgel foglalkozik az István király napja (augusztus 20.) magyar és protestáns ünnep-történeti vetületével és kérdéseivel, a Reformáció ünnepének európai és magyarországi jelenségével, az október végi és november eleji, református egyházi naptárban nem szereplő ünnepek jelenségével, valamint az egyházi esztendő végével, különösen is Örökélet/Örökkévalóság vasárnapjának történetével és helyes értelmezésével.

A monográfia második nagy fejezetét az ünneplisták keletkezésének és történeti összefüggéseinek néhány tényével vezette be, majd a mellékletben található 11–21. századi források rövid kísérszövegeit közli.

A szerző maga összegzését így fogalmazza meg: a református ágendákban a 20. században jelenik meg az egyházi év részletezése. Ez összefügg a szertartáskönyvek történetével, sőt a különféle történelmi hagyományokkal való folytonosság is felfedezhető ezekben a kiadványokban.

Kutatási eredményei és kitekintései a jelenlegi liturgikus kutatások és célkitűzések beágyazásához és történeti kontextusához megkerülhetetlen adatokat szolgáltat.

Az egyházi év kipróbált hagyománya jóval nagyobb súllyal és erővel van jelen még ma is – minden tiltás és ellenkezés ellenére – a magyar protestantizmus és reformáció egyházaiban, mint azt sejteni lehet.